

Marcus Vankan: Geloof en kunst

We leven meer dan ooit in een beeldcultuur. Plaatjes blijven beter hangen dan woorden. Ook in geloofsoverdracht. Dat komt goed uit, want onze kerken hangen vol met afbeeldingen en schilderijen. “Kunst kan een heel goede manier zijn om het geloof te verkondigen,” zegt pastoor Marcus Vankan. “Alleen jammer dat we er zo weinig gebruik van maken.”

De pastoor van vijf parochies in de regio Heythuysen probeert al jaren kunstwerken in te zetten in de verkondiging. Zaterdag 20 mei geeft hij daarover samen met kapelaan George Dölle een workshop in Houthem. “Zolang als ik priester ben, organiseer ik al kunstavonden in de parochie,” legt Vankan uit. “Dat begon toen ik kapelaan was in Roermond. Samen met de dominee heb ik daar drie jaar achter elkaar een oecumenische geloofscursus gegeven. Aan de hand van schilderijen bespraken we de geloofsbelijdenis. Die avonden werden goed bezocht, soms waren er wel vijftig mensen per avond. Daar heb ik ontdekt dat kunst een goede manier kan zijn om tot verdieping te komen.”

Hij is met kunst opgevoed. Zijn moeder was creatief docente in het volwassenenonderwijs. “Het gevoel voor kunst heb ik van haar,” zegt Vankan. “We gingen vroeger veel naar musea en exposities. Ik kan nog steeds heel gefascineerd raken als ik mensen een schilderij zie ontleden.” Na de middelbare school begon hij zelf ook aan een opleiding waarin kunstgeschiedenis een rol speelde, totdat hij de overstap naar de priesteropleiding maakte. “Sindsdien komen geloof en kunst voor mij bij elkaar,” zegt hij. “Ik lees er veel over en ga nog steeds graag naar musea. Tegelijkertijd probeer ik het ook te gebruiken om mensen te helpen met zingevingsvragen.”

Gevraagd naar zijn aanpak, zegt hij: “Het begint met goed kijken. Ik laat mensen uitgebreid vertellen wat ze op een schilderij of in een beeld zien en wat het met hen doet. Wat gebeurt er? Wat raakt je? Waarom vind je die kleurencombinatie zo bijzonder? Dat helpt om emoties onder woorden te brengen en te kanaliseren. Het is me opgevallen dat er dan bij veel mensen verdriet naar boven komt. Ik sprak ooit een moeder die een kindje verloren had. Een schilderij van Maria met kind maakte bij haar heel veel los. Door naar het schilderij te kijken, kon ze erover praten.”

Vincent van Gogh

Ook in de parochies waar hij nu werkt, organiseert Vankan regelmatig bezinningsavonden rond kunstwerken. Het liefst rond een actueel thema. “Ik heb een presentatie gemaakt, waarin ik aan de hand van honderd

afbeeldingen van Jezus laat zien hoe kunstenaars hem door de eeuwen heen hebben afgebeeld. Vorig jaar zijn we op zoek gegaan naar kunstwerken waarin barmhartigheid tot uitdrukking werd gebracht. En in 2015 was het 125 jaar geleden dat Vincent van Gogh overleed. Dat was een goede aanleiding om de religieuze thema's in zijn werk te ontdekken.”

Veel mensen associëren Van Gogh niet meteen met religieuze kunst, maar volgens Vankan zijn diens schilderijen juist heel erg religieus geïnspireerd. “De Aardappeleters is zijn variant op het laatste avondmaal. In plaats van brood en wijn staan er aardappels en koffie op tafel, kostbaar voedsel in zijn tijd. In het midden zie je een figuur op de rug. De onbekende man. Wie wil kan daar Christus in zien, die onder ons aanwezig is.” Ook in modernere kunstwerken ziet Vankan soms heel mooie verwijzingen. “In de beroemde kruisweg van Aad de Haas in Wahlwiller zijn bijna alle figuren kleiner dan Christus, behalve Veronica die de tranen van Christus droogt. De Haas zei: ‘Wie dat kan, is even groot als Christus.’ Dat is toch een prachtig getuigenis.”

Om dergelijke verwijzingen in kunstwerken te kunnen herkennen, moet je wel de bijbehorende verhalen kennen. De vraag is of moderne mensen dat nog kunnen? “Dat klopt,” zegt pastoor Vankan. “Als je de Bijbel niet kent, herken je ook de figuren op een schilderij of in een glas-in-loodraam niet. Anderzijds kunnen wij als kerk die beelden wel gebruiken om die verhalen opnieuw te vertellen. Juist omdat we in een beeldcultuur leven, blijven ze waarschijnlijk ook beter hangen. Laten we niet vergeten dat dit vaak ook de reden was, waarom de kunstwerken ooit gemaakt zijn. Met afbeeldingen werden de Bijbelverhalen verteld aan mensen die niet lezen konden.”

Schroom

De Kerk heeft door de eeuwen heen kunst altijd ingezet als artistieke en esthetische uitingsvorm van geloof, maar ook als catechesemiddel om de boodschap over te brengen. Vankan bespeurt bij collega's soms enige schroom om dat opnieuw te gaan doen. “Een tijd geleden hadden de priesters van een dekenaat me uitgenodigd om te vertellen hoe ik zo'n kunstavond opbouw. Ik heb uitgelegd dat ik via een powerpointpresentatie mensen naar afbeeldingen laat kijken en vervolgens het verdiepende gesprek aanga. De collega's waren heel verrast dat die aanpak werkt. Ze hadden er nooit bij stil gestaan dat je op die manier een beeldmeditatie kunt opbouwen. Soms laat ik tijdens de preek een afbeelding zien of ik beschrijf waarom een schilderij mij geraakt heeft. Dat moet je natuurlijk niet elke zondag doen, maar met enige regelmaat kan dat best. Zeker als je een kerk hebt, waar de afbeeldingen gewoon aan de muur hangen. Loop maar eens met kinderen langs kruiswegstaties en laat ze vertellen wat ze zien. Dan krijg je indrukwekkendste verhalen.”

Hoewel er minder kunstenaars zijn die expliciet vanuit een religieuze overtuiging werken, ziet Vankan in hedendaagse kunst ook wel pogingen om een spirituele laag te raken. “Mensen zeggen vaak dat ze moderne kunst niet begrijpen of elitair vinden. Maar als je de rust neemt om er wat langer naar te kijken, ontdek je soms dat het werk op een heel andere manier religieus is en wel degelijk ook zingevingsvragen stelt.”

Tijdens de bijeenkomst in Houthem zal pastoor Vankan aan de hand van vier schilderijen uitleggen hoe hij kunst inzet om de boodschap van het evangelie over te brengen. “Sinds de eerste fresco's in de catacomben in Rome is kunst gebruikt om het geloof door te geven. De eeuwen door hebben kunstenaars dat steeds opnieuw gedaan. Dan moet dat nu toch ook kunnen? Als we maar blijven kijken en vragen durven te stellen.”

Foto: Pastoor Marcus Vankan bij een schilderij van de onlangs overleden kunstenaar Sjef Hutschemakers